Eugenija Šimkūnaitė

UŽPELKIŲ (KRETINGOS RAJ.) 1990M. ORGANINIU RADINIŲ MIKROSKOPINĖ ANALIZĖ

Degusi arba apdegusi organinė medžiaga išsilaiko ilgai, tirpūs (K, Na) silicio junginiai pamažu pakinta į netirpius (Mg, Ca), juos absorbuoja ląstelių sienelės, ir susidaro vienai ar kitai rūšiai būdingas raštas. Kalcio, mangano silikatai gana patvarūs, jie išlieka ir papildomai deginant tiriamus objektus, kad tanki, daug anglies turinti masė neužtemdytų mikroskopinio preparato.

Nedeginta organinė medžiaga gali išlikti tik anaerobinėmis sąlygomis: dumble arba greta mineralinių, konservuojančių medžiagų. Kapuose tokios medžiagos-metaliniai papuošalai ar įrankiai. Tirpūs metalų junginiai konservuoja adsorbavusias juos medžiagas panašiai kaip silicio junginiai. Kad preparatas būtų skaidrus, analizuojant mineralinius-metalinius junginius, tenka metalų junginius pašalinti plaunant praskiesta druskos rūgštimi, po to išdeginti. Stipriai vario ar žalvario bei geležies prisisiurbusios medžiagos ne visiškai išsiplauna, o deginant šiek tiek apsilydo, struktūrinis ląstelių sienelių raštas būna nevisai ryškus, dėl to apibūdinant galimi netikslumai.

Kapas Nr.49 (pav. 1): lininis audinys, ataudai ir apmatai vienodo storio. Jokių jungimo žymių nėra, matyt, audinys buvo sulenktas.

K. Nr.49 (pav.2): du medienos sluoksniai be jokių jungimo žymių, ta pati mediena-pušies gabalai guli skirtingomis (statmenai) kryptimis. Galėjo būti mažesnis medinis gaminys, pvz., dėžutė, duobės dugnas galėjo būti išklotas trumpomis skersinėmis lentelėmis.

K. Nr.49 (pav. 3): pušies mediena, vienoje pusėje matyti atrofuotos šakutės žymės; rievės mažai išlenktos, turėtų būti bent 50 cm skersmens kamienas; pakraštys atsipešusiomis skaidulomis, greičiau būta skelto medžio, o nekirsto-duobto. Yra prikibusių audinio siūlelių, linas, kaip ir 2-ame pav.

K. Nr.49 (pav. 4): tangencialus (išilginis) gabalas, pušies mediena, greičiausiai, skelta.

K. Nr.49 (pav.5): pušies mediena su trumpais siūlų likučiais.

K. Nr.46: dvinytis storų siūlų audinys, verpta storai, nesukta, abiejų krypčių (ataudų ir apmatų) siūlai vienodi, vilna (avies?), akuoto ir vilnos skirtumas didelis, galėtų būti ožkavilnės avies.

K. Nr.47: pušies mediena, truputis lino.

K. Nr.40 (8 ir 8^1): lininiai siūlai; nedidelis gabalėlis, trijų eilučių pločio juostelės, siūlai stori, lininiai.

K. Nr.46:linas su vilnoniais ožkavilniais siūlais priešingų krypčių; galima manyti, kad apmatai lininiai (patogesni, ir dabar taip audžiama), o ataudai - vilnoniai.

K. Nr.41: lininis audinys, siūlai stori, ataudų ir apmatų storis vienodas.

K. Nr.40: pušies mediena; vienoje pusėje yra šakos žymės, kitoje-didesnis mineralinis apvarvėjimas (gal gulėjo ant vielos?), prikibę šiek tiek lininių siūlų likučių.

Plotas IX, kv. C-9: audinys viengubo lino, sukto vilnonio, ožkavilnio siūlo. Greičiausiai-ataudai vilnoniai, nors to laiko audiniai ir nebuvo labai ilgi.

Plotas X, kv. B-8 (13): strypelis apvijose, matyt, apvijos buvo sukamos ant strypelio, kurio skersmuo atitiko apviją. Dabar strypelis iš dalies sudūlėjęs, plonesnis už apvijos spindį. Paviršutiniškai apžiūrinėjant, buvo panašu, kad jaunos pušelės metūgio dalis, tačiau mikroskopuojant nepasitvirtino, greičiausiai kokio žolinio augalo vienmetis stiebas (nendrės, meldo).

Akmenų vainike aptikta sunki susilydžiusio žalvario

plokštė su statmenu strypu ar vinimi (gal deformuota segė?), reikėtų dalį nuvalyti ir patyrinėti metalą. Prikibą šiek tiek lininių siūlų ir pušies medienos.

Akmenų vainike - smeigtuko dalis, yra prilipusių lininio siūlo likučių.

Plotas XII: pušies medienos liekanos (kv. C- 7).

K.Nr.50: įmovinio kirvio movos pakraštyje yra nežymių ąžuolo medienos liekanų, tačiau rašto tankis didesnis negu mūsiškių (ar kitur Šiaurės Europoje augančių) ąžuolų, greičiausiai kotui panaudota šaka (šakų raštas tankesnis); įmoviniam kirviui būtinas kumpas kotas, ne taip jau sunku rasti atitinkamą šaką, kuri bus gerokai tvirtesnė už tašytą kumpą kotą.

K.Nr.54: įmovoje yra tankiomis rievėmis spygliuočio liekanų; dėl dalinio apsilydymo sunku tiksliai pasakyti, ar kadagio (Juniperus communis) ar kukmedžio (Taxus baccata). Abiejų mediena labai tvirta, tąsi.

K.Nr.52: įmovinio ietigalio medienos liekanos; smulkiaraščio spygliuočio mediena, kadagio ar kukmedžio.

K.Nr.57: prie neaiškios paskirties geležies dirbinio yra prilipusios pušies medienos, truputis lininių siūlų, tačiau šie negausūs priedai nepaaiškina dirbinio paskirties. Gal tai kalvio įkapės, kad turėtų ką kalti, o gal ir koks drožtuvas, obliaus pirmtakas. Lygiai taip pat gali būti ir kokio dirbinio apkaustas. Nei prasiskverbusios ir mineralizuotos augalų šaknelės, nei negausios organinės liekanos dirbinio paskirties nurodyti negali.

K.Nr.46 ir 49 arba to paties laikotarpio, arba labai artimi, naudoti ir linai, ir vilna, be to, audiniai ne tik vienos rūšies siūlų, bet ir mišrūs lino - vilnos audiniai, tai jau rodo nemenką audėjų įgudimą.

Gerai žinotos ir medienos ypatybės: kirvio kotui panaudota kumpa ąžuolo šaka, daug tvirtesnė už lenktą kotą, tašytą iš liemens, ietigaliai užmauti ant spygliuočių kotų.

Kiek galima spręsti iš nedidelių medienos liekanų, lentos ar pusrąsčiai buvo skeliami, o ne tašomi. Skeldinti tvirtesni už tašytus ir lengviau pagaminami.

Ypač vertas dėmesio mezginys - "juostelė". Nėrimas gerokai jaunesnis už audimą. Jei užpelkietės ir nebuvo šios technologijos išradėjos, tai nelabai nuo jų atsiliko.

Naudodami organines žaliavas, užpelkiečiai mokėjo pasirinkti tinkamas, žinojo ne vieną gaminimo būdą.

Donatas Butkus, Julius Kanarskas

LAZDININKU (KALNALAUKIO) KAPINYNO TYRINĖJIMAI 1991M.

Kretingos raj. Lazdininkų (Kalnalaukio) kaimo laukuose, tarp Darbos ir Lazdupio upelio esančioje kalvelėje, yra apie 9 ha plotą užimantis plokštinis kapinynas, datuojamas III-XII a.

Kapinyno teritorija nuo XIXa. ariama. 1934-1936m. joje savo sodybas pasistatė ūkininkai Vaičekauskas ir Baužys. Kasant pamatus trobesiams ir šulinį buvo randama (ypač Baužio sklype), geležinių ir žalvarinių dirbinių. Šiuo metu ant kapinyno stovi J.Baužytės-Milašienės sodyba, užimanti apie 1,5 ha plotą. Dirbant žemą, jame teberandama įvairių senienų. Kapinyno pietvakarinė dalis (apie 3 ha) 1975-1978 m. užstatyta kolūkio gyvulininkystės komplekso pastatais. Didesnioji kapinyno dalis (3,9 ha) 1983 m. kaip respublikinės reikšmės archeologinis paminklas Nr.AR-492 - Lazdininkų senkapis perduota saugoti Darbėnų apylinkei.

Kapinyną 1940 m. tyrinėjo Vytauto Didžiojo Kultūros muziejus (vadovas P.Baleniūnas), 1958 ir 1978-1982 m. - Kauno valstybinis istorijos muziejus (vadovė K.Gabriūnaitė), 1976 m. - Paminklų konservavimo instituto Vilniaus skyrius (vadovas S.Patkauskas). Iš viso 1940-1982 m. įvairiose